РІВНЕНСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

03 вересня 2026 року № 228-од

ПРОГРАМА
підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів освіти

«КРИЗИ ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ: ПОЗИТИВНА ДИСЦИПЛІНА ТА ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ. ТУРБОТА ПЕДАГОГІВ ПРО ВЛАСНЕ ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ»

Рівне – 2026

Розробники програми: Скоропляс Сергій Валерійович, заступник директора з адміністрування та розвитку Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти**;** Приріз Марта, психологиня, психотерапевтка, клінічна супервізорка та тренерка, магістр парної та сімейної психотерапії університету Сент-Луїса, США.

Напрям підвищення кваліфікації: розвиток психологічної, комунікативної та емоційно-етичної компетентностей; розпізнавання вікових та ситуативних криз у дітей і підлітків, застосування недирективних (позитивних) підходів до формування дисципліни учнів, а також збереження психологічного благополуччя педагогічних працівників і шкільного персоналу в умовах підвищеного навантаження.

Розроблено на основі типової програми: Типова програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників щодо надання психологічної підтримки учасникам освітнього процесу (наказ МОН України № 814 від 06.06.2024). Професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (наказ МОН України від 29.08.2024 № 1225). Доказових моделей і підходів: вікова періодизація криз розвитку (Л. Виготський, Е. Еріксон), система підтримки позитивної поведінки PBIS та відновні практики (Restorative Practices), модель self-compassion К. Нефф, концепція компасіон-втоми та вторинної травматизації Ч. Фіглі.

Термін дії програми: з 03.09.2026 по 03.09.2030 року.

Рецензенти:

Радисюк Інна, старший викладач кафедри методики викладання і змісту освіти Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Третяк Руслана, директор комунальної установи «Сарненський центр професійного розвитку педагогічних працівників» Сарненської міської ради.

©Рівненський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Актуальність програми. Повномасштабна війна, пов’язані з нею втрати, вимушене переміщення та хронічна небезпека суттєво підвищили частоту й інтенсивність кризових станів у дітей і підлітків, а також рівень емоційного навантаження на педагогічних працівників. Одночасно традиційні каральні підходи до дисципліни учнів все частіше визнаються недостатньо ефективними, а вчителі й інші працівники школи щодня стикаються з ризиком професійного вигорання та вторинної травматизації.

Актуальність програми зумовлена такими чинниками:

зростання кількості кризових станів у здобувачів освіти: вікові кризи розвитку накладаються на кризи, спричинені війною, втратами та вимушеним переміщенням, що ускладнює їх розпізнавання педагогами;

потреба в диференціації станів: стрес, тривога, депресія і травма мають подібні зовнішні прояви, але потребують різних педагогічних реакцій; помилкова інтерпретація поведінки підлітка як «поганої» замість сигналу про труднощі призводить до ескалації конфліктів;

обмежена ефективність каральних підходів до дисципліни: дослідження показують, що суворі покарання й політики «нульової толерантності» не підвищують безпеку в школі та не формують стійких навичок поведінки, натомість підходи, засновані на навчанні навичок (PBIS, відновні практики), демонструють стійкий позитивний ефект;

ризик вигорання та вторинної травматизації педагогічних працівників і шкільного персоналу: щоденна робота з травмованими та кризовими дітьми виснажує емоційний ресурс дорослих, які, своєю чергою, є ключовим захисним фактором для дитини.

Програму укладено відповідно до законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 року № 988-р, професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (наказ Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 № 1225).

Програма спрямована на вдосконалення знань, умінь, навичок і способів діяльності педагогічних працівників щодо розпізнавання кризових станів дітей і підлітків, застосування недирективних підходів до дисципліни учнів та збереження власного психологічного благополуччя відповідно до актуальних викликів освітнього процесу.

Цільова група: педагогічні працівники закладів освіти.

Обсяг (тривалість): 16 годин / 0,5 кредиту ЄКТС.

Особливості реалізації програми: немає.

Форма підвищення кваліфікації: дистанційна (з використанням технологій дистанційного навчання у синхронному режимі).

Мета підвищення кваліфікації: удосконалення професійної компетентності педагогічних працівників щодо розпізнавання вікових та ситуативних криз у дітей і підлітків, диференціації проявів стресу, тривоги, депресії та травми, застосування доказових недирективних підходів до формування дисципліни учнів, а також розвитку навичок психоемоційної саморегуляції, профілактики професійного вигорання і турботи про власний психологічний ресурс.

Завдання підвищення кваліфікації:

ознайомити з віковими кризами розвитку дитини та кризами, зумовленими зовнішніми подіями (втрата, переміщення, війна), сформувати вміння їх розпізнавати;

сформувати здатність диференціювати прояви стресу, тривоги, депресії та травми в поведінці здобувачів освіти й визначати алгоритм реагування, підтримки та перенаправлення до фахівців;

ознайомити з доказовими підходами до формування дисципліни учнів (PBIS, відновні практики, авторитетний стиль управління класом) на противагу каральним методам;

сформувати практичні навички застосування недирективних інструментів реагування на порушення поведінки учнів у класі;

підвищити обізнаність щодо ознак професійного вигорання, вторинної травматизації та компасіон-втоми педагогічних працівників і шкільного персоналу;

розвинути навички self-compassion, емоційної регуляції, встановлення меж та відновлення психоемоційного ресурсу.

Перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться: відповідно до професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 № 1225: предметно-методична компетентність (А2), психологічна компетентність (Б1), оцінювально-аналітична компетентність (ГЗ).

Очікувані результати підвищення кваліфікації

За результатами навчання слухачі оволодіють знаннями та набудуть (вдосконалять) уміння, навички щодо:

ідентифікації вікових кризових періодів розвитку дитини та кризових станів, зумовлених зовнішніми подіями;

диференціації проявів стресу, тривоги, депресії та травми в поведінці здобувачів освіти;

застосування алгоритму «спостерігай – назви – підтримай – направ» у роботі з учнем у кризовому стані;

застосування доказових підходів до формування дисципліни учнів (PBIS, відновні практики, природні й логічні наслідки) без застосування покарань;

використання алгоритму реакції на порушення поведінки учня в класі (пауза – невербальний сигнал – приватне звернення – вибір – наслідок);

розпізнавання ознак професійного вигорання та вторинної травматизації в себе і колег;

застосування технік self-compassion, емоційної регуляції, встановлення меж та відновлення психоемоційного ресурсу.

Система та критерії оцінювання результатів підвищення кваліфікації

Оцінювання результатів навчання здійснюється на засадах об'єктивності, прозорості та відповідності очікуваним результатам навчання. Оцінювання здійснюється з метою визначення рівня сформованості професійних компетентностей слухачів.

Підтвердження результатів навчання відбувається за умови проходження слухачем від 70 до 100 % обсягу програми, що передбачає виконання всіх обов'язкових навчальних завдань та активну участь в онлайн-заняттях.

Із метою оцінювання результатів навчання використовуються такі інструменти:

тестові завдання для перевірки теоретичних знань щодо диференціації кризових станів та принципів дисципліни без покарань;

практичні завдання, що передбачають розробку алгоритмів підтримки учня в кризі, сценаріїв реагування на порушення поведінки або плану самопідтримки педагога.

Підсумковий рівень навчальних досягнень слухачів визначається за такими критеріями:

якість виконання тестових завдань із результатом від 70 до 100 % правильних відповідей;

актуальність та практична цінність виконаних практичних завдань (кейсів), їх відповідність етичним нормам;

рівень професійної рефлексії, що проявляється у здатності аналізувати власні реакції та готовності інтегрувати отримані інструменти у щоденну практику.

Документ про підвищення кваліфікації: сертифікат про підвищення кваліфікації відповідно до встановленого зразка обсягом 16 годин / 0,5 кредиту ЄКТС.

Вартість: узгоджується додатково (враховуючи кількість слухачів).

2. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Реалізація програми ґрунтується на засадах гнучкості, варіативності, науковості та практичної спрямованості, з орієнтацією на професійні потреби педагогічних працівників щодо розпізнавання криз у дітей і підлітків, впровадження позитивної дисципліни та збереження психологічного благополуччя учасників освітнього процесу.

Програмою передбачено інтерактивні лекційні заняття.

Особливістю практичних занять є аналіз реальних педагогічних ситуацій, розбір кейсів кризових станів дітей і підлітків, відпрацювання алгоритмів реагування на порушення поведінки без застосування покарань, а також практика технік емоційної саморегуляції та відновлення ресурсу педагога.

Самостійна робота передбачає опрацювання додаткових методичних матеріалів та рефлексію власного досвіду взаємодії з дітьми в кризових станах і власного психологічного благополуччя.

Підсумкові заходи включають тестування для перевірки теоретичних знань з диференціації кризових станів і принципів дисципліни без покарань та виконання практичного кейсу (на вибір слухача).

Максимальна кількість балів — 100 %. Прохідний бал — 70 %. Учасники, які успішно виконали завдання, отримують сертифікат.

Зміст програми складається з 2-х модулів та 8-ми тем. Загальний обсяг — 16 годин: лекції — 4 год, практичні — 8 год, самостійна робота — 2 год, контроль — 2 год.

Назва навчальних тем	**Кількість годин**				**Усього**
	Лекції	**Практичні заняття**	**Самостійна робота**	**Контрольні заходи**	
МОДУЛЬ 1. Кризи у дітей та підлітків: розпізнавання, розуміння, підтримка					
Тема 1.1. Вікові кризи розвитку: сутність, карта, роль дорослого	0,5	1	-	-	1,5
Тема 1.2. Кризи, не пов'язані з віком: втрата, переміщення, війна	0,5	1	-	-	1,5
Тема 1.3. Підліткова криза: нейробіологічні особливості та завдання підліткового віку	0,5	1	0,5	-	2
Тема 1.4. Стрес, тривога, депресія чи травма: диференціація та алгоритм дій педагога	0,5	1	0,5	-	2
Разом за модулем	**2**	**4**	**1**	**-**	**7**
МОДУЛЬ 2. Позитивна дисципліна в класі та турбота про себе педагогічних працівників і шкільного персоналу					
Тема 2.1. Дисципліна як навчання: доказові підходи до	0,5	1	-	-	1,5

формування поведінки учнів (PBIS, відновні практики)					
Тема 2.2. Практичні інструменти реагування на порушення поведінки в класі без покарань	0,5	1	-	-	1,5
Тема 2.3. Професійне вигорання та вторинна травматизація: розпізнавання і профілактика	0,5	1	0,5	-	2
Тема 2.4. Практики самопідтримки, емоційної регуляції та відновлення ресурсу педагога	0,5	1	0,5	-	2
Разом за модулем	**2**	**4**	**1**	**-**	**7**
Підсумкові заходи				**2**	**2**
Усього	**4**	**8**	**2**	**2**	**16**

3. ЗМІСТ ПРОГРАМИ

МОДУЛЬ 1. Кризи у дітей та підлітків: розпізнавання, розуміння, підтримка

Тема 1.1. Вікові кризи розвитку: сутність, карта, роль дорослого. Поняття вікової кризи як нормативного, а не патологічного явища розвитку (Л. Виготський): криза виникає на межі вікових етапів, коли попередні способи взаємодії дитини зі світом вичерпують себе, а нові ще не сформовані. Огляд карти вікових криз: криза 1-го року (відокремлення, перші кроки), криза 3-х років («Я сам!», негативізм як норма), шкільна криза 6–7 років (перехід від гри до системи правил і оцінок), рання (11–13) та пік підліткової кризи (15–17). Роль дорослого як ключового ресурсу дитини в кризовий момент: структура, передбачуваність, право на помилку.

Тема 1.2. Кризи, не пов'язані з віком: втрата, переміщення, війна. Типологія ситуативних криз дитинства: родинні (розлучення батьків, втрата близького), соціальні (зміна школи, переїзд, вимушене переселення), пов'язані з втратою та горем, медичні, гострі стреси (насильство, бойові дії). Особливості реагування дітей на кризи, спричинені війною та вимушеним переміщенням. Різниця між кризою розвитку та кризою, спричиненою зовнішньою подією, і наслідки для педагогічної реакції.

Тема 1.3. Підліткова криза: нейробіологічні особливості та завдання підліткового віку. Нейробіологія підліткового мозку: незавершений розвиток префронтальної кори (контроль імпульсів), домінування лімбічної системи (емоційна реактивність), підвищена чутливість соціального мозку до думки ровесників, зсув циркадного ритму. П'ять завдань підліткового віку за Е. Еріксоном: ідентичність, прийняття тіла, стосунки з ровесниками, автономія, орієнтація на майбутнє. Типові прояви підліткової кризи в школі («не слухається», «зависає в телефоні», «байдужий») та психологічний зміст, що стоїть за ними.

Тема 1.4. Стрес, тривога, депресія чи травма: диференціація та алгоритм дій педагога. Ключові відмінності між стресом, тривогою, депресією та травмою за тривалістю, фізіологічними й поведінковими проявами (відповідно до критеріїв DSM-5-TR). Відмінність між нормативною підлітковою нестабільністю та стійкими сигналами депресії. Тривожні ознаки, що потребують негайного звернення до фахівця (думки про смерть, самопошкодження, різка зміна поведінки). Алгоритм дій педагога «спостерігай – назви – підтримай – направ», приклади фраз підтримки та фраз, яких слід уникати. Значення турботи педагога про власний стан під час супроводу дитини в кризі.

МОДУЛЬ 2. Позитивна дисципліна та турбота про себе педагогічних працівників і шкільного персоналу

Тема 2.1. Дисципліна як навчання: доказові підходи до формування поведінки учнів (PBIS, відновні практики). Етимологія і сутність поняття «дисципліна» (лат. disciplina — навчання) на противагу покаранню: різниця в меті, фокусі, впливі на дитину та ролі дорослого. Огляд досліджень щодо ефективності покарань (E. Gershoff, 2002) та політик «нульової толерантності» (APA Zero Tolerance Task Force, 2008). Принцип Р. Гріна «Kids do well if they can»: «погана» поведінка як сигнал про брак конкретної навички, а не рису характеру. Огляд системи підтримки позитивної поведінки PBIS та відновних практик (Restorative Practices), результати їх упровадження у школах.

Тема 2.2. Практичні інструменти реагування на порушення поведінки в класі без покарань. Фізіологія реакції «бий – біжи – завмри» в класі та практичний висновок: спочатку заспокоїти нервову систему дитини, потім говорити про правила. Модель ABC (тригер – поведінка – наслідок) як інструмент аналізу порушення поведінки. Три базові потреби дитини в класі (безпека і належність, компетентність, автономія) за теорією самодетермінації. Природні й логічні наслідки на противагу покаранню (Р. Дрейкурс, Дж. Нельсен). Алгоритм реакції в моменті порушення: пауза – невербальний сигнал – приватне звернення – вибір – наслідок (лише за потреби). Скрипти заміни типових каральних реплік на підтримувальні.

Тема 2.3. Професійне вигорання та вторинна травматизація: розпізнавання і профілактика. Поняття професійного вигорання (burnout) та його три компоненти: емоційне виснаження, деперсоналізація, знижена самоефективність (Maslach, Schaufeli & Leiter, 2001). Вторинна травматизація і компасіон-втома (compassion fatigue) у працівників, які щодня взаємодіють із травмованими дітьми (Ch. Figley, 1995). Ознаки вигорання та вторинної травматизації в педагогічних працівників і шкільного персоналу. Захисні фактори: усвідомленість, підтримка колег, супервізія, чіткі робочі межі.

Тема 2.4. Практики самопідтримки, емоційної регуляції та відновлення ресурсу педагога. Концепція self-compassion К. Нефф (2003) та її три компоненти: доброта до себе, спільна людськість, усвідомленість. Практики емоційної регуляції: розпізнати – назвати – зробити паузу – відреагувати усвідомлено; техніки фізіологічного зітхання, заземлення «5-4-3-2-1». Здорові межі як інструмент профілактики вигорання: цифрові, просторові межі, межі у стосунках з батьками учнів. Ритуали переходу між роботою й особистим життям, соціальна підтримка та відновлення ресурсу з урахуванням реалій роботи педагога в умовах війни (хронічний стрес, власні втрати, обмежені ресурси).

3.1. Орієнтовний перелік практичних завдань

Практичне завдання (одне на вибір слухача після опрацювання всіх модулів).

1. Аналіз ситуації кризи учня (кейс-стаді)

Аналіз запропонованої ситуації (вікова, ситуативна криза або диференціація стрес/тривога/депресія/травма) і розробка алгоритму дій педагога «спостерігай – назви – підтримай – направ».

2. Відпрацювання розмови з учнем у кризовому стані (рольова гра)

Складання тексту діалогу з учнем, який проявляє ознаки апатії, тривоги або агресії, з використанням фраз підтримки та без оцінних суджень.

3. Розробка алгоритму реагування на порушення поведінки (ситуаційний аналіз)

Розбір кейсу порушення дисципліни в класі: визначення ймовірного тригера й незадоволеної потреби учня, вибір недирективного інструменту реагування (вибір у межах структури, логічний наслідок, відновна розмова).

4. Скрипти позитивної дисципліни (методичний конструктор)

Переформулювання типових каральних реплік учителя в підтримувальні скрипти для трьох різних ситуацій порушення поведінки на уроці.

5. Карта самопідтримки та профілактики вигорання (проєктне завдання)

Розробка індивідуального плану психогігієни педагога: щоденні, щотижневі та щомісячні практики відновлення ресурсу, визначення особистих меж і «тригерів» вигорання.

6. Чекліст безпечного і підтримувального класу (методичний продукт)

Розробка чекліста ознак кризи та вигорання (учнівського і власного) для щотижневого самоспостереження педагога, а також переліку кроків для звернення по допомогу.

Формат виконання: документ MS Word або PDF (обсяг 0,5–1 сторінка).

3.2. Орієнтовний перелік питань для самостійного опрацювання

МОДУЛЬ 1. Кризи у дітей та підлітків

1. Чим криза розвитку відрізняється від кризи, спричиненої зовнішньою подією, і чому ця відмінність важлива для педагога?
2. Які нейробіологічні особливості підліткового мозку пояснюють імпульсивність, емоційну реактивність та орієнтацію на думку ровесників?
3. За якими ознаками можна відрізнити нормативну підліткову нестабільність від стійкого сигналу депресії?
4. Які тривожні ознаки в поведінці учня потребують негайного звернення до психолога чи адміністрації школи?

МОДУЛЬ 2. Позитивна дисципліна та турбота про себе

1. Чому дослідження ставлять під сумнів ефективність суворих покарань і політик «нульової толерантності» у школі?

2. Яка різниця між природним, логічним наслідком і покаранням на практиці уроку?

3. Які ознаки свідчать про професійне вигорання чи вторинну травматизацію в педагога, і чим вони відрізняються між собою?

4. Які здорові межі варто встановлювати педагогу у комунікації з учнями, батьками та колегами, щоб профілактувати вигорання?

4. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові документи

1. Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у Новій українській школі : Указ Президента України від 25.05.2020 № 195/2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#Text (дата звернення: 31.01.2026).

2. Деякі питання соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати їх життю та здоров'ю : постанова Кабінету Міністрів України від 03.10.2018 № 800 (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2018-%D0%BF#Text (дата звернення: 31.01.2026).

3. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо виявлення та реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії педагогічних працівників із іншими органами та службами : наказ МОН України від 02.10.2018 № 1047. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodichnih-rekomendacij-shodo-viyavlennya-reaguvannya-na-vipadki-domashnogo-nasilstva-i-vzayemodiyi-pedagogichnih-pracivnikiv-iz-inshimi-organami-ta-sluzhbami (дата звернення: 31.01.2026).

4. Про внесення змін до Державного стандарту базової середньої освіти від 30.09.2022 № 972. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/972-2022-%D0%BF#Text (дата звернення: 31.01.2026).

5. Про затвердження Типової програми підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних та інших працівників закладів освіти «Організація фізичного та психологічно безпечного освітнього середовища : реагування на загрози чи надзвичайні ситуації» : наказ МОН України від 06.06.2024 № 814. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-typovoi-prohramy-pidvyshchennia-kvalifikatsii-pedahohichnykh-naukovo-pedahohichnykh-ta-inshykh-pratsivnykiv-zakladiv-osvity-orhanizatsiia-fizychnoho-ta-psykholohichno-bezpe (дата звернення: 31.01.2026).

6. Про створення безпечного освітнього середовища в закладі освіти та попередження і протидію булінгу (цькуванню) : лист МОН України від 14.08.2020 № 1/9-436. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-stvorennya-bezpechnogo-osvitnogo-seredovisha-v-zakladi-osviti-ta-poperedzhennya-i-protidiyi-bulingu-ckuvannyu (дата звернення: 31.01.2026).

7. Про методичні рекомендації «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій» : лист МОН України від 04.04.2022 № 1/3872-22. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-metodichni-rekomendaciyi-persha-psihologichna-dopomoga-algoritm-dij (дата звернення: 31.01.2026).

8. Методичні рекомендації «Безпечне освітнє середовище: надання індивідуальної підтримки учням з особливими освітніми потребами під час підготовки до реагування на надзвичайні ситуації» : лист МОН України від 03.08.2023 № 1/11479-23. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/inkluzyvne-

navchannya/2023/08/04/Lyst.MON-1.11479-23.vid.03.08.2023-1.pdf (дата звернення: 31.01.2026).

9. Про забезпечення підтримки дітей, які мають труднощі в освітньому процесі, пов'язані з можливими розладами психіки та поведінки : лист МОН України від 01.10.2025 № 1/20608-25. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/osvita-2/inklyuzivne-navchannya/dlya-fakhivtsiv/metodichni-rekomendatsii-2/list-mon.pdf (дата звернення: 31.01.2026).

10. Положення про психологічну службу у системі освіти України : наказ МОН України від 22.05.2018 № 509. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18#Text (дата звернення: 31.01.2026).

11. Про методичні рекомендації «Пріоритетні напрями роботи психологічної служби у системі освіти України в 2025/2026 навчальному році» : лист ІМЗО від 07.07.2025 № 21/08-586. URL: https://deponms.carpathia.gov.ua/news/pro-metodichni-rekomendatsiyi-prioritetni-napriami-roboti-psihologichnoyi-sluzhbi-u-sistemi-osviti-ukrayini-v-2025-2026-navchalnomu-rotsi (дата звернення: 31.01.2026).

12. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 № 2402-III (ред. від 06.07.2025). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text (дата звернення: 31.01.2026).

13. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text (дата звернення: 31.01.2026).

14. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 № 463-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text (дата звернення: 31.01.2026).

Основна література

1. Андрєєнкова В. Л., Байдик В. В., Войцях Т. В. та ін. Впровадження відновного підходу, посередництва, медіації та практики функціонування служб порозуміння в закладах освіти. Київ : ТОВ «Агенство Україна», 2023. 186 с. URL: https://la-strada.org.ua/download/vprovadzhennya-vidnovnogo-pidhodu-poserednytstva-mediatsiyi (дата звернення: 02.02.2026).

2. Андрєєнкова В. Л., Бондар В. І., Войцях Т. В. та ін. Впровадження моделі «Школа вільна від насильства» в закладах освіти. Київ, 2023. 160 с. URL: https://la-strada.org.ua/download/posibnyk-vprovadzhennya-modeli (дата звернення: 02.02.2026).

3. Андрєєнкова В. Л., Левченко К. Б., Матвійчук М. М. та ін. Вирішення конфліктів мирним шляхом. Базові навички медіації однолітків : навч.-метод. посіб. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ, 2024. 132 с. URL: https://la-strada.org.ua/download/vyrishennya-konfliktiv-myrnym-shlyahom-bazovi-navychky-mediatsiyi-odnolitkiv (дата звернення: 02.02.2026).

4. Бичко Г., Терещенко В. Навчальні втрати: сутність, причини, наслідки та шляхи подолання. *Український центр оцінювання якості освіти*. 2023. URL: https://testportal.gov.ua/navchalni-vtraty-sutnist-prychyny-naslidky-ta-shlyahy-

podolannya-analitychnyj-material-vid-fahivtsiv-ukrayinskogo-tsentru-otsinyuvannya-yakosti-osvity/ (дата звернення: 02.02.2026).

5. Діагностика та компенсація освітніх втрат у загальній середній освіті України : методичні рекомендації / кол. автор.; за загальною редакцією О. М. Топузова ; укл. М. В. Головко. Київ : Педагогічна думка, 2023. 187 с. URL: https://undip.org.ua/library/diahnostyka-ta-kompensatsiia-osvitnikh-vtrat-u-zahalniy-seredniy-osviti-ukrainy-metodychni-rekomendatsii/ (дата звернення: 02.02.2026).

6. Коли світ на межі змін: стратегії адаптації. Психологічна підтримка вчителів та дітей у часи війни. 2022. URL: http://www.dtkddtu.dp.ua/uploads/doc/psuholog/Koli-svit-na-mezhi-zmin-strategiyi-adaptatsiyi.pdf (дата звернення: 02.02.2026).

7. Науково-методичні основи психологічного супроводу діяльності вчителя в умовах реформування освіти (діагностика і корекція) : практичний посібник / авт. кол. : В. Г. Панок, І. В. Марухина, В. В. Рибалка та ін. / за наук. ред. В. Г. Панка. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи НАПН України, 2022. 192 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/733538/ (дата звернення: 02.02.2026).

8. Панок В Г., Рибалка В. В., Шандрук С. К та ін Методики психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах війни : практич. посіб. / за наук. ред. В. Г. Панка. Київ: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2023. 212 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/738662/ (дата звернення: 02.02.2026).

9. Надолуження освітніх втрат у школах: для вчителів доступні безплатні методичні посібники. URL: https://nus.org.ua/2024/12/30/nadoluzhennya-osvitnih-vtrat-u-shkolah-dlya-vchyteliv-dostupni-bezplatni-metodychni-posibnyky/ (дата звернення: 02.02.2026).

10. Рекомендації щодо організації програм з надолуження освітніх втрат. UNICEF. 2023. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2023/07/31/Unicef.Immidiate.actions.frame.proofreading.ua.1-31.07.2023.pdf (дата звернення: 02.02.2026).

Додаткова література

1. Балахтар К. Резильєнтність викладача ЗВО в умовах військового стану. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія «Педагогіка, психологія»*. 2022. № 20. С. 55–62.

2. Головатенко Т. Тенденції підготовки вчителів до впровадження травма-інформованого навчання: досвід розвинених країн. *Освітологія*. 2023. № 12. С. 42–54. URL: https://osvitologia.kubg.edu.ua/index.php/osvitologia/article/view/179 (дата звернення: 02.02.2026).

3. Матеріали для педагогів. Практики підтримки благополуччя педагогів. *Програма СЕН «Зерна». SEL Kernels*. URL: https://selkernels.gse.harvard.edu/uk-UA/teacher-supports (дата звернення: 02.02.2026).

4. Мерзлякова О. Л. Резильєнтність або психологічна стійкість: концепт, вимірювання, розвиток (аналітичний огляд). *Аналітичний вісник у сфері освіти й науки*. 2023. № 18. С. 96–120.

5. Пирожков С. І., Божок Є. В., Хамітов Н. В. Національна стійкість (резильєнтність) країни: стратегія і тактика випередження гібридних загроз. *Вісник Національної академії наук України*. 2021. № 8. С. 74–82. URL: https://nasplib.isofts.kiev.ua/items/f1f181c4-b48d-45f0-911f-9dbe83440968 (дата звернення: 02.02.2026).

6. Плетка О. П. Психосоціальна підтримка підлітків, що пережили страхіття війни : методичний посібник. Київ : Центр реадаптації та реабілітації «ЯРМІЗ», 2022. 54 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/733662/ (дата звернення: 02.02.2026).

7. Результати опитування щодо поширення симптоматики психічного травмування учасників освітнього процесу, які перехворіли на COVID-19 та/або втратили близьких в умовах війни: препринт / В. Г. Панок, І. І. Ткачук, Д. Д. Романовська та ін. Київ: Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи, 2024. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741737/ (дата звернення: 02.02.2026).

8. Спіріна Т. П., Лехолетова М. М., Пінчук Є. О. Психосоціальна підтримка учасників освітнього процесу в кризових умовах. *Social Work and Education*. 2025. Т. 3. № 12. С. 463–476.

9. Шкабаріна М., Ковбасюк Т. Психологічні аспекти емоційного вигорання педагогів в умовах сучасних викликів. *Нова педагогічна думка*. 2023. № 4 (116). С. 47–51. URL: https://npd.roippo.org.ua/index.php/NPD/article/view/603 (дата звернення: 02.02.2026).